

Branislav Fábry: Generálny prokurátor verzus špeciálny prokurátor

- CZ24 News | 11. září 2021

SLOVENSKO: Na Slovensku v posledných týždňoch rezonuje téma sporov medzi generálnym prokurátorom M. Žilinkom a špeciálnym prokurátorom D. Lipšicom.

Po tom, čo generálny prokurátor využil ustanovenie § 363 Trestného poriadku (TP), začali konkrétni politici hovoriť o zrušení tohto ustanovenia. Pridali sa aj novinári, ktorí sa snažia ústredný problém možného zneužívania tzv. kajúcnikov zo strany niektorých vyšetrovateľov a prokurátorov prekryť nafúknutým problémom obmedzenia vstupu na tlačovú konferenciu z 2. septembra. Vrcholom bol ale návrh poslanca A. Baránika, ktorý chce iniciovať odvolávanie generálneho prokurátora. V tejto situácii si treba uvedomiť, o čo ide: podozrenia z manipulácií trestných konaní sú hrozbou pre právny štát a generálna prokuratúra (GP) by mala byť prekážkou pri zavádzaní takýchto praktík na Slovensku. To tvrdím napriek tomu, že s M. Žilinkom v mnohom nesúhlasím a jeho bývalé pôsobenie vo funkcii štátneho tajomníka vnímam skepticky.

Potreba kontroly v trestnom konaní

Posledný rok sa v oblasti trestného práva niesol v znamení veľkého počtu trestných káuz na špecializovaných orgánoch činných v trestnom konaní (OČTK). Tie však u mnohých odborníkov vyvolávali nedôveru. Pochybnosti vznikali kvôli neprimeranej spolupráci s médiami, únikom zo spisov, kolúznej väzbe, ale najmä kvôli nadužívaniu inštitútu tzv. kajúcnikov (spolupracujúcich obvinených). Kritiku vyjadrovali tak mnohí sudcovia, ako aj advokáti (napr. [tu](#)). Daná kritika sa objavila dávno predtým, než na systém manipulácie trestných káuz skupinou prokurátorov a vyšetrovateľov poukázala SIS. Po jej správe, ktorá prenikla na verejnosť, začali väčšiu aktivitu vyvíjať kontrolné orgány v rámci systému, najmä inšpekcia ministerstva vnútra. Lenže zásah, ktorý mal dokázať **manipuláciu trestných konaní cez tzv. kajúcnikov**, zmaril policajný prezident na príkaz ministra vnútra. Navyše, v rámci inšpekcie následne nastali zmeny, ktoré mali očividne zabrániť efektívnemu vykonaniu ďalších potrebných úkonov. Aj samotná vyšetrovatelka D. Santusová bola cielene odstavená.

Po oslabení tohto nástroja kontroly sa **možnosti nápravy** obmedzili, zachované však zostali aspoň právomoci generálneho prokurátora podľa § 363 TP. Zistenia GP boli závažné a nadviazali na predošlé zistenia SIS či inšpekcie ministerstva vnútra. Práve tu sa dostávame k podstate veci: hlavným problémom súčasnosti nie je prepustenie V. Pčolinského ani zrušenie obvinení pre ďalšie osoby, ale pretrvávajúce podozrenia z manipulácie trestných konaní cez koordináciu tzv. kajúcnikov ľuďmi zo špecializovaných OČTK. Kým sa nepodarí všetky dané podozrenia presvedčivo vyvrátiť, musí mať GP možnosť zabrániť excesom, najmä v prípravnom konaní. To, čo v súčasnosti SR najviac potrebuje, nie je oklieštenie GP zmenou § 363 TP, ale vytvorenie efektívnejších nástrojov kontroly nad špecializovanými OČTK. To nevylučuje, aby sa do budúcnosti nanovo prediskutovala celá koncepcia fungovania prokuratúry, samozrejme, bez politickej účelovosti.

Na využívanie § 363 TP zo strany GP sa objavili rôzne názory. Aplikáciu ustanovenia podporili významné authority v oblasti trestného práva ([tu](#), [tu](#), i keď ďalší tomu odporovali). Pri otázke, či GP nepostupovala príliš aktivisticky, možno poukázať na fakt, že tento inštitút nevyužila pri skorších vážnych podozreniach, napr. pri kauze M. Ribára, ktorý strávil vo väzbe 565 dní. Podľa GP na prijatie záveru o vine V. Pčolinského neexistovali procesne použiteľné dôkazy a celá konštrukcia bola postavená výlučne na základe výpovedí kajúcnikov B. Beňu a L. Makóa, pričom ich výpovede

vykazovali podstatné rozpory, ktoré vylučovali spôsob konania uvedený v uznesení. Upozorniť treba aj na to, že v uvedených kauzách sa objavila vážna **hrozba pre ústavné práva obvinených**: v zrušených uzneseniach prokurátor GP konštatoval množstvo pochybení, ktoré znamenali hrozbu pre osobnú slobodu, čo je základné právo podľa čl. 17 ústavy.

Politický a mediálny nátlak

Keď však GP využila § 363 TP na zrušenie obvinenia voči V. Pčolinskému a ďalším osobám, časť politických síl začala M. Žilinkovi hroziť, že dané ustanovenie zmení. Samozrejme, išlo by o spôsob tvorby práva, ktorý odporuje základným princípom právneho štátu. Navyše tí, čo nedávno argumentovali „rozviazanými rukami“ pre OČTK, chceli zrazu **„zviazať ruky“ GP**. Ďalším prostriedkom tlaku na M. Žilinku bola škandalizácia nevpustenia konkrétnych novinárov na jeho [tlačovú besedu z 2. septembra](#). M. Žilinka argumentoval obmedzením počtu novinárov z kapacitných dôvodov, čo môžeme vnímať rôzne, ale podobne už obmedzili novinárov aj [iní funkcionári](#). Určite by bolo lepšie vpustiť všetkých novinárov, ale obmedzenie nevedlo k tomu, že by tlačová beseda M. Žilinku degradovala na nejakú frašku. Prítomní novinári neboli prokurátorom vôbec naklonení, kládli nepríjemné otázky a dokonca sa zastali nevpustených kolegov.

Túto tlačovú besedu si možno porovnať s **mediálnymi výstupmi D. Lipšica**, ktorý chodí do sólo diskusií k spriatelovým novinárom a tam šíri vlastné naratívy. Napr. dňa 25. augusta začala M. Tódová svoju [sólo diskusiu s D. Lipšicom](#) slovami: „*Ste pol roka špeciálnym prokurátorom a už ste disciplinárne stíhaný. Dušan Kováčik bol špeciálnym prokurátorom sedemnášť rokov a nebol podaný na neho ani jeden disciplinárny návrh. Prečo sa to podľa vás deje?*“ Novinárka tu položila sugestívnu otázku, ktorá prezentovala D. Lipšica ako obeť nejakej diskriminácie. Seriózny novinár by sa však hostovi nemal takto podkladať. Zvláštnu sólo diskusiu absolvoval D. Lipšic 17. augusta v TV Postoj, kde dostal široký priestor, aby svoj boj prirovnal k boju „spoločenstva“ z Pána prsteňov. Na to mal moderátor reagovať kritickejšie a nenechať podobný populizmus bez odozvy.

Medzi naratívy D. Lipšica, ktoré neustále opakuje vo svojich vystúpeniach, patrí tvrdenie, že čím idú vyššie, tým viac **sa ich niekto snaží zastaviť**. Realita posledných týždňov však ukazuje presný opak: čím viac pochybení ÚŠP odhalí GP, o to viac sa ju snažia zastaviť. Ukazuje sa tiež, že naratív D. Lipšica o „boji proti presile“ platí v opačnom garde: je to práve M. Žilinka, kto musí čeliť obrovskej presile, zloženej z prezidentky, parlamentnej, vládnej i mediálnej väčšiny. Napriek tomu GP nevystupuje populisticky. Pre porovnanie, skúsme si predstaviť, že by generálny prokurátor namiesto vecnej argumentácie prirovnal svoj boj k Pánovi prsteňov a začal hovoriť o akomsi „spoločenstve“, na ktorom visí spravodlivosť na Slovensku. Novinári na tlačovej konferencii by mu zrejme nedovolili ani len dokončiť a v Denníku N či Sme by sa objavil prúd znevažujúcich karikatúr so Žilinkom v podobe Froda. Lenže práve fakt, že M. Žilinka vystupuje vecne a odborne napriek zjavnej mediálnej a politickej nepriazni, je silným argumentom v jeho prospech.

Prokuratúra a ľudské práva

Jednou z vecí, na ktoré sa pri súčasnej diskusii o prokuratúre zabúda, je ustanovenie čl. 149 ústavy: „*Prokuratúra Slovenskej republiky chráni práva a zákonom chránené záujmy fyzických a právnických osôb a štátu.*“ Prokurátor by mal vždy usilovať o ochranu práv osôb a byť ich garantom v ústavnom systéme. Trestné právo je totiž nástroj, ktorý umožňuje najsilnejšie zásahy do ľudských práv, a preto by sa malo aplikovať s rešpektom k právam jednotlivca. Žiaľ, v poslednom čase to neplatí a sme **svedkami veľkej neúcty najmä voči osobnej slobode**: na Slovensku sa v najprísnejšej kolúznež väzbe v apríli nachádzalo [3,4-krát viac osôb než v ČR](#) (na počet obyv.). Podmienky v kolúznež väzbe sú oveľa prísnejšie než vo výkone trestu a opakovaný naratív, že napriek pochybeniam OČTK v prípravnom konaní majú obvinení čakať až do súdu, je neprijateľný. Neúcta sa prejavuje aj voči

hodnote ľudského života, čo bolo cítiť pri úmrtí L. Krivočenka či M. Lučanského. Činnosťou OČTK boli dotknuté aj ďalšie práva, napr. právo na zachovanie dobrej povesti a na ochranu mena podľa čl. 19 ústavy. Tie boli poškodzované najmä excesívnym zatýkaním v prítomnosti médií.

Vážnym problémom je **čierno-biele myslenie** konkrétnych prokurátorov. To sa jasne ukázalo pri [interview D. Lipšica pre TV Postoj](#) zo 17. augusta 2021: „... je to dobrý boj. Ja som vždy spomínal ten príbeh z Pána prsteňov. Proste bolo to spoločenstvo, ktoré nebolo veľmi veľké a každý z toho spoločenstva mal aj svoje zlyhania, mal aj svoje chyby. Ale napriek tomu išli proti obrovskej presile a nakoniec ten Frodo tam ten prsteň hodil... je to dobrý boj.“ Výrok špeciálneho prokurátora preukazoval nebezpečný druh myslenia, ktorý tu v rámci OČTK nebol prítomný od pádu oficiálnej komunistickej ideológie a ktorý môže vysvetľovať niektoré excesy v trestnom práve. Pokiaľ v románe Frodo alebo elfovia oklamali Sauronových ohyzdov a vďaka tomu ich porazili, tak si získali sympatie čitateľa, pretože bojovali proti absolútnemu zlu. V reálnom svete nejde o boj absolútneho dobra s absolútnym zlom a pre odpoveď na otázku, kto je vinný, treba vykonať seriózne dokazovanie bez vopred určeného dobra a zla. Prokurátori či vyšetrovatelia by preto cez manipuláciu kajúcnikov nemali klamať a porážať „ľudských ohyzdov“ – aj tí sú totiž nadaní ľudskými právami.

S istou mierou nadhľadu tiež možno konštatovať, že na Slovensko sa môžu dostať spôsoby dokazovania, ktoré sme aplikovali voči iným v prípade medzinárodných kríz. Niektorí si pamätajú, že v roku 2003 D. Lipšic ako minister Dzurindovej vlády presviedčal slovenský parlament, aby sa zapojil do agresie v Iraku, pričom [argumentoval takto](#): „Som presvedčený, že civilizovaný svet je ohrozený tým, že režim Saddáma Husajna vlastní zbrane hromadného ničenia... Myslím, že v tomto prípade, aj po včerajšom vystúpení ministra zahraničných vecí Spojených štátov Colina Powella je tento fakt len ťažko spochybiteľný.“ Lenže to, čo predložil C. Powell v OSN v uvedenom období, sa stalo prototypom lživých [vyfabrikovaných dôkazov](#). D. Lipšic pri agresii v Iraku tieto „politicky želané“ dôkazy účelovo preceňoval, hoci už vtedy bolo očividné, že sa fabrikujú. Za svoje manipulácie, ktorými napomáhal zločinu agresie so státisícmi mŕtvych, sa pritom nikdy neospravedlnil. Samozrejme, kým **kvôli falošným dôkazom umierali Iračania**, nik to na Slovensku nebral vážne. Už vtedy však bolo treba riešiť to, ako D. Lipšic ohýbal teóriu spravodlivosti a spravodlivej vojny (téma som sa venoval [tu](#)).

Humanizácia trestného práva

To, čo v súčasnosti najviac potrebujeme, je hľadanie spôsobu, ako zabrániť excesom s manipuláciou trestných konaní v budúcnosti. Treba si uvedomiť, že právne inštitúty ako kajúcnik či kolúzna väzba môžu byť veľmi účinné, avšak aj veľmi nebezpečné, a preto ich treba používať s maximálnou opatrnosťou. Žiaľ, toto nie je zďaleka jediná výzva pre trestné právo na Slovensku. Problémom sú aj neprimerane vysoké sadzby za rôzne trestné činy. Daný problém si verejnosť uvedomila pri absurdne vysokých trestoch za prechovávanie mäkkých drog, absurdné však boli aj dvojciferné sadzby za nevýznamné trestné činy počas núdzového stavu. Celkovo, pandémia koronavírusu vyvolala na Slovensku mnoho nespravodlivostí a krívd a nie je vhodné tieto krivdy zvyšovať ešte aj excesmi v trestných konaniach. Do celého odvetvia trestného práva i do práce prokurátorov treba vniešť viac ľudskosti a uvedomiť si, že **obvinení nie sú objekty na zvyšovanie štatistík v boji proti korupcii, ale subjekty s ľudskými právami**.

Autor: BRANISLAV FÁBRY